

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО МАТЕРИНСТВА МОЛОДИХ ЖІНОК У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

PSYCHOLOGICAL READINESS FOR MOTHERHOOD IN YOUNG WOMEN DURING THE PANDEMIC

У статті розглянута проблема психологічної готовності молодих жінок до материнства в період пандемії. Сучасний етап суспільного розвитку в Україні характеризується трансформацією традиційних стереотипів репродуктивної поведінки, загостренням демографічних проблем, зміною моделей сімейних стосунків тощо. Сьогодні суспільство зіткнулося з великими проблемами, тобто зростанням кількості здорових дітей, яких жінки залишають у пологовому будинку через пандемію, у деяких випадках мати перебуває у важкому стані й не має надії на одужання дитини (родичі не мають бажання брати на себе відповідальність за немовля), а також через воєнний стан (жінки відмовляються від своїх народжених дітей, тому що не впевнені у світлому майбутньому).

Багато вчених єдині в тому, що несформованість психологічної готовності до виконання материнських функцій призводить до перекидання моральних цінностей особистості жінки, до формування ідеології анти-материнства, мітофобії. Причиною цього є емансипація дівчат від родини і їхній фемінізм, настільки розвинутий у європейському суспільстві.

Виходячи з актуальності проблеми, ми поставили мету – проаналізувати наукову літературу з проблеми дослідження, визначити особистісні особливості молодих жінок, що впливають на їхню психологічну готовність до материнства в період пандемії, і розробити психокорекційну програму, орієнтовану на прийняття майбутнього малюка.

Для вирішення поставлених завдань застосовано комплексний підхід, що складається з об'єднання теоретичного аналізу наукових джерел та емпіричного дослідження. Використовували такі методи: спостереження, анкетування, стандартизовані питальники, бесіди, експертні оцінки. Аналіз отриманих результатів здійснювали комплексом сучасних методів математичної статистики (Pearson).

Отримані нами результати свідчать про те, що інстинкт не відіграє визначальної ролі в поведінці матері. Акцент на інстинкті відвертає увагу від проблеми власної активності жінки в рішенні стати матір'ю або відмовитися від материнства. Особистість за такого підходу з'являється як пасивна арена боротьби різних мотивів, а особистісний вибір стає результатом зіткнення різних сил, залишаючись не пов'язаним з активністю самої особистості.

Ключові слова: психологічна готовність до материнства, материнська сфера, мотиви вагітності, майбутня дитина.

In the article, the issue of young women's psychological readiness for motherhood during the pandemic is examined. The current stage of social development in Ukraine is characterized by the transformation of traditional stereotypes of reproductive behavior, exacerbation of demographic problems, and changes in family relationship models. Today, society faces significant challenges, such as the increase in the number of healthy children left in maternity hospitals due to the pandemic. In some cases, mothers are in critical condition, and there is no hope for their recovery (relatives are unwilling to take responsibility for the newborn). Additionally, there are challenges related to the military situation, where women may refuse their newborns due to uncertainties about a bright future.

Many scientists agree that the lack of psychological readiness for maternal functions leads to the distortion of the moral values of the woman herself, the formation of anti-motherhood ideology, and mythophobia. This is attributed to the emancipation of girls from the family and their feminism, highly developed in European society. Given the relevance of the problem, our goal is to analyze scientific literature on the research issue, identify the personal characteristics of young women influencing their psychological readiness for motherhood during the pandemic, and develop a psychocorrection program oriented towards embracing the future baby.

In this regard, we have set ourselves the goal of studying the influence of professional active women on the well-being of the family. To solve the assigned tasks, an integrated approach was used, which consists of combining the theoretical analysis of scientific literature and empirical research. The following methods were used: observation, interviews, standardized questionnaires, a questionnaire developed by us, and expert assessments. The analysis of the results obtained was carried out using a complex of modern methods of mathematical statistics (Pearson).

The results of our empirical research indicate that instinct does not play a determining role in a mother's behavior. It all depends on her activity in deciding to become a mother or refuse motherhood. A woman undergoes a struggle of different motives, and her personal choice becomes the result of the collision of different forces, remaining unconnected to the individual's activity.

Key words: psychological readiness for motherhood, maternal sphere, pregnancy motives, future child.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.58.20>

Денисенко А.О.

к. психол. н.,

доцент кафедри теорії та методики практичної психології

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К.Д. Ушинського»

Демешкан І.О.

магістрантка,

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку в Україні характеризується трансформацією традиційних стереотипів репродуктивної поведінки, загостренням демографічних проблем, зміною моделей сімейних стосунків тощо. Сьогодні суспільство

зіткнулося з великими проблемами, тобто зростанням кількості здорових дітей, яких жінки залишають у пологовому будинку через пандемію, у деяких випадках мати перебуває у важкому стані й не має надії на одужання дитини (родичі не мають бажання брати на

себе відповідальність за немовля), а також через воєнний стан (жінки відмовляються від своїх народжених дітей, тому що не впевнені у світлому майбутньому).

Отже, вагітність, якщо вона не бажана, часто вступає в суперечність із цінностями соціально-комфортної та статевої сфер, що призводить до психологічного конфлікту, який не завжди вирішується на користь дитини. Складність вибору, що вимагає співвідпорядкування особистісно-значущих мотивів, кожен із яких володіє спонукальною силою, може бути подолана тільки в разі досягнення суб'єктом певної особистісної зрілості. Але є пари, які не бажають мати дітей, тому що вони вважають, що діти завжди створюють великі проблеми в процесі виховання, що заважає щастю між подружжям. А це лише свідчить про низький рівень психологічної готовності до материнства або її повну відсутність [4; 5; 7; 8; 9].

Багато вчених єдині в тому, що несформованість психологічної готовності до виконання материнських функцій призводить до перекошування моральних цінностей особистості жінки, до формування ідеології антиматеринства, мітофобії. Причиною цього є емансипація дівчат від родини і їхній фемінізм, настільки розвинутий у європейському суспільстві [1; 3; 7; 11].

Закономірно, що серед пріоритетних цілей третього тисячоліття, які визначила ООН, більшість зорієнтовані на розв'язання проблем материнства. В Україні, як засвідчують останні рішення уряду, цей аспект соціального життя країни є одним із найбільш актуальних, оскільки проблема материнства розглядається не лише як медико-соціальна, а і як така, що потребує більш глобального вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій засвідчує, що в дослідженнях учених висвітлювалися такі питання: психологічна готовність молоді до материнства в сучасних умовах і її особливості [2; 3]; толерантність жінок як передумова їхньої психологічної готовності до материнства [4]; цінності готовності до материнства [5]; феномен материнства в історичному аспекті [6]; психологічна готовність молодих жінок до материнства [8]; психологічний аналіз структури та критеріїв суб'єктивної готовності до материнства [9; 10]; чинники формування уявлень жінки про материнство і трансформація образу матері в період народження дитини [11].

Постановка завдання. Виходячи з актуальності проблеми, ми поставили мету – проаналізувати наукову літературу з проблеми дослідження, визначити особистісні особливості молодих жінок, що впливають на їхню психологічну готовність до материнства в період пандемії, і розробити психокорекційну програму,

орієнтовану на підвищення рівня психологічної готовності до материнства.

Для вирішення поставлених завдань застосовано комплексний підхід, що складається з об'єднання теоретичного аналізу наукових джерел та емпіричного дослідження. Використовували такі методи: спостереження, стандартизовані питальники, розроблена нами анкета, бесіди й експертні оцінки. Аналіз отриманих результатів здійснювали комплексом сучасних методів математичної статистики (Pearson).

Виклад основного матеріалу. Проблема материнства вивчається в руслі різних наук і являє собою складний феномен, що має фізіологічні механізми, еволюційну історію, культурні й індивідуальні особливості. Кожна наука вивчає та визначає материнство, виходячи зі своєї мети й завдань.

Е. Бадінтер, К. Бонне, М. Мід, Л. Стоун відзначають, що материнство – одна із соціальних жіночих ролей, тому, навіть якщо в жіночій природі закладена потреба бути матір'ю, суспільні норми та цінності впливають на прояви материнського ставлення [5; 6].

Вивчення готовності до материнства останніми роками ведеться в різних аспектах, але за всього різноманіття підходів реального систематичного дослідження не проводилося, тому питання залишається відкритим. Більшість фахівців вважають, що вона формується протягом усього життя, на цей процес впливають соціально-біологічні фактори, оскільки готовність до материнства має, з одного боку, потужну інстинктивну основу, а з іншого – виступає як особистісне утворення [3; 9; 10]. Однак на сучасному етапі материнство посідає незначне місце в ієрархії цінностей жінки. Помітне зростання прагнення до високого професійного статусу, підвищена тяга до добробуту, високого рівня споживання, утрата традиційних засобів передачі материнсько-дитячої взаємодії часто перешкоджають її формуванню [2; 8; 11].

Виходячи з мети роботи, ми провели емпіричне дослідження (дистанційно). У ньому взяли участь 40 заміжніх жінок у віці 25–30 років, які мають одну дитину.

Вивчаючи рівень психологічної готовності до материнства в молодих жінок під час пандемії (див. таблицю 1), ми дійшли висновку, що для загальної групи респондентів характерні низький (22,5%), середній (50,0%) і високий (27,5%) рівні її формування.

Подальший аналіз отриманих результатів виявив, що особистісні особливості молодих жінок, залежно від рівня психологічної готовності до материнства, представлені неоднозначно (див. таблицю 2). Так, жінки з низьким рівнем готовності характеризуються особистісною тривожністю (77,7%),

Таблиця 1

Рівень (%) психологічної готовності до материнства в молодих жінок

Психологічна готовність до материнства		
Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
22,5	50,0	27,5

Таблиця 2

Особистісні особливості молодих жінок

Показники	Не готові			Середній рівень готовності			Готові		
	Рівні (%)			Рівні (%)			Рівні (%)		
	низьк.	сер.	вис.	низьк.	сер.	вис.	низьк.	сер.	вис.
Ситуативна тривожність	11,1	55,5	33,3	15,0	25,0	60,0	45,4	27,2	27,2
Особистісна тривожність	11,1	11,1	77,7	25,0	35,0	40,0	18,1	36,3	45,4
Тривожність	11,1	22,2	66,6	35,0	35,0	30,0	27,2	36,3	36,3
Фрустрація	22,2	22,2	55,5	20,0	30,0	50,0	45,4	27,2	27,2
Агресія	11,1	22,2	66,6	20,0	40,0	40,0	45,4	36,3	18,1
Ригідність	33,3	33,3	44,4	30,0	45,0	25,0	54,5	27,2	18,1
Прийняття-відкидання	11,1	33,3	55,5	-	30,0	70,0	-	-	100
Кооперація	33,3	22,2	44,4	35,0	30,0	35,0	-	27,2	72,7
Симбіоз	11,1	11,1	77,7	10,0	15,0	75,0	27,2	36,3	36,3
Авторитарна гіперсоціалізація	-	22,2	77,7	15,0	25,0	60,0	18,1	36,3	45,4
Маленький невдаха	-	33,3	55,5	45,0	30,0	25,0	54,5	27,2	18,1

тривожністю (66,6%), агресією (66,6%), фрустрацією (55,5%), симбіозом (77,7%), авторитарною гіперсоціалізацією (77,7%), прийняттям дитини (55,5%) і ставленням до неї – «маленька невдаха» (55,5%), які виявлено на високому рівні. Водночас жінки із середнім рівнем готовності більш схильні до ситуативної тривожності (60,0%), фрустрації (50,0%), особистісної тривожності (40,0%), агресії (40,0%), використовують такі типи, як симбіоз (75,0%), прийняття (70,0%) та авторитарна гіперсоціалізація (60,0%). Що стосується молодих жінок із високим рівнем психологічної готовності, то в них виявлено такі показники: низький рівень ригідності (54,5%), високий рівень особистісної тривожності (45,4%), низький рівень ситуативної тривожності (45,4%), низький рівень фрустрації (45,4%), низький рівень агресії (45,4%), вони приймають свою дитину (100%), використовують кооперацію (72,7%) та авторитарну гіперсоціалізацію (45,4%).

Як ми бачимо з даних, поданих у таблиці 2, у молодих жінок яскраво виражені такі особистісні особливості, як особистісна тривожність, агресія, тривожність, фрустрація (неготових до материнства), ситуативна тривожність, фрустрація (жінки із середнім рівнем готовності), а також низький рівень ригідності, ситуативної тривожності, фрустрації та агре-

сії в жінок, готових до материнства. Стосовно своїх дітей жінки використовують такі типи: симбіоз, авторитарну гіперсоціалізацію, прийняття (неготові та із середнім рівнем готовності), а також прийняття й кооперацію (з високим рівнем готовності).

За результатами анкети «Ідеальні батьки», ми отримали такі дані щодо молодих жінок із різним рівнем психологічної готовності до материнства. На думку молодих жінок із низьким рівнем готовності, ідеальні батьки повинні мати такі якості, як строгість (100%), мудрість (77,7%), кохання (77,7%), уважність (77,7%), турботлива (66,6%), добра (66,6%), розуміюча (66,6%).

На питання «Ви бажаєте в період пандемії народжувати дітей» 100% молодих жінок відповіли: «Ні».

На питання «Ви вважаєте себе ідеальною мамою» 33,3% молодих жінок відповіли: «Ні».

Молоді жінки із середнім рівнем готовності вважають, що ідеальні батьки повинні зі своїми дітьми поводитися мудро (100%), бути люблячою (100%), відповідальною (85,0%), веселою (80,0%) і турботливою (80,0%).

На питання «Ви бажаєте в період пандемії народжувати дітей» 45,0% молодих жінок відповіли: «Так».

На питання «Ви вважаєте себе ідеальною мамою» 65,0% молодих жінок відповіли: «Так».

Взаємозв'язок психологічної готовності до материнства з особистісними проявами молодих жінок

Показники	Психологічна готовність до материнства (рівні)		
	низький	середній	високий
Ситуативна тривожність		0,709	
Особистісна тривожність			0,672
Тривожність	0,691		
Фрустрація	0,598	0,637	0,657
Агресія	0,656		
Ригідність		-0,550	
Прийняття-відкидання		0,597	0,559
Кооперація		-0,550	0,702
Симбіоз	0,614		-0,443
Авторитарна гіперсоціалізація	0,614		-0,460
Маленький невдаха	0,498		-0,515

Примітка: $p < 0,01$, при $r < 0,710$; $p < 0,05$, при $r < 0,550$.

Жінки останньої підгрупи, з високим рівнем психологічної готовності, відповіли, що ідеальні батьки володіють такими особливостями, як люблячі, відповідальні, турботливі, терплячі, уважні, добрі та розуміючі.

На питання «Ви бажаєте в період пандемії народжувати дітей» 72,7% молодих жінок відповіли: «Так».

На питання «Ви вважаєте себе ідеальною мамою» 54,5% молодих жінок відповіли: «Так».

Попередній аналіз засвідчує, що характер психологічної готовності до материнства в молодих жінок детермінується різними комплексами особистісних особливостей. Про це свідчить наявність у кожній підгрупі п'яти й більше кореляційних плеяд, що зв'язують різні діагностичні прояви (див. таблицю 3).

Відповідно до поданих даних, провідним показником кореляційних зв'язків на рівні ($p < 0,01$) у молодих жінок із низьким рівнем психологічної готовності до материнства є «психологічна готовність». Взаємодія її відбувається з високим рівнем тривожності ($r = 0,691$), високим рівнем агресії ($r = 0,656$), високим рівнем особистісної тривожності ($r = 0,614$), симбіозом ($r = 0,614$), авторитарною гіперсоціалізацією ($r = 0,614$) і високим рівнем фрустрації ($r = 0,598$).

У системі істотних кореляційних зв'язків у молодих жінок із середнім рівнем психологічної готовності до материнства знаходиться показник «психологічна готовність». На рівні ($p < 0,01$) він зв'язаний із ситуативною тривожністю ($r = 0,709$), фрустрацією ($r = 0,637$), прийняттям дитини ($r = 0,597$), а також простежуються в негативному зв'язку на рівні ($p < 0,05$) із ригідністю ($r = -0,550$), кооперацією ($r = -0,550$).

Важливе місце в кореляційній структурі в молодих жінок, готових до материнства, також посідає показник «психологічна готов-

ність до материнства». Він знаходиться в позитивній і негативній взаємодії на рівні ($p < 0,01$) й особистісною тривожністю ($r = 0,672$), фрустрацією ($r = 0,657$), прийняттям дитини ($r = 0,559$), кооперацією ($r = 0,702$), а також на рівні ($p < 0,05$) із симбіозом ($r = -0,443$), авторитарною гіперсоціалізацією ($r = -0,460$), маленькою невдахою ($r = -0,515$).

Отже, можна констатувати, що в усіх підгрупах молодих жінок визначено показники, які утворюють плеяду позитивних і негативних кореляційних зв'язків на рівнях ($p < 0,01$) та ($p < 0,05$). Так, молоді жінки з низьким рівнем психологічної готовності характеризуються особистісною тривожністю, тривожністю, агресією, симбіозом, прийняттям. Жінки із середнім рівнем готовності до материнства більш схильні до ситуативної тривожності, тривожності й прийняття. Жінки, у яких повністю сформована материнська сфера, відрізняються від перших фрустрацією, прийняттям дитини та кооперацією.

Також можна припустити, що психологічна готовність до материнства є особистісною властивістю і її формування не залежить від ситуацій, а також захворювань, які наявні в країні.

Отримані результати послугували основою для розроблення програми, спрямованої на підвищення рівня психологічної готовності до материнства, головне завдання якої полягає в тому, щоб допомогти молодим жінкам із низьким рівнем психологічної готовності до материнства в розвитку особистісного потенціалу, а також прийнятті майбутнього малюка й відповідальності за нього.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з результатів дослідження серед молодих жінок із різним рівнем психологічної готовності до материнства, можемо сказати таке.

Психологічно готові до материнства молоді жінки більш схильні до особистісної тривожності, приймають своїх дітей і використовують прийняття й кооперацію, не бояться народжувати під час пандемії. На нашу думку, у них повністю сформована материнська сфера та серед провідних мотивів вагітності можна виділити такий мотив, як вагітність заради дитини.

Жінки із середнім рівнем психологічної готовності до материнства відрізняються від перших такими особистісними особливостями, як ситуативна тривожність, фрустрація. Стосовно дитини вони більше використовують симбіоз. Можливо, це пов'язано з моделлю поведінки матері або з особистісними особливостями, які треба досконально розглянути. Більша кількість із них не готова народжувати дітей у період пандемії, незважаючи на це, вони вважають себе ідеальними батьками.

Жінки, які психологічно не готові до материнства, незважаючи на свій вік і виховання дітей, характеризуються такими особливостями, як особистісна тривожність, агресія та фрустрація. Деякі з них до дітей ставляться як до маленьких невдах. Народжувати дітей у період пандемії не збираються, однак більша частина цих жінок вважає себе ідеальною матір'ю, що свідчить про несформованість їхньої материнської сфери. Мабуть, більше думають про себе, а також не відчували від своїх батьків емоційного тепла.

Виконане дослідження дало змогу висунути низку актуальних питань для подальшого вивчення поставленої проблеми. Наприклад, дослідити істотний вплив етнічних традицій на психологічну готовність до материнства; виявити психологічну готовність до материнства в осіб, що мають визначені відхилення в стані здоров'я; створити комплексну соціально-психологічну програму, орієнтовану на профілактику ранньої вагітності на всіх етапах виховного процесу в навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анчева І.А. Сучасний погляд на психологічну готовність жінок до материнства *Актуальні теми*. 2017. № 6 (122). С. 50–52.
2. Баранюк О.М. Дослідження психологічної готовності молоді до материнства в сучасних умовах. Тернопіль : ТНТУ, 2023. 66 с.
3. Гомонюк О.М. Особливості психологічної готовності до материнства. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Психологія»* : електрон. наук. фахове вид. Хмельницький, 2017. № 4. С. 8–12.
4. Канюка С.І. Система формування толерантності жінок як передумови їх психологічної готовності до материнства. *Гуманітарний вісник. Серія «Психологія»*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 38. С. 57–68.
5. Козира П.В., Легка А.І. Теоретико-методологічні засади вивчення цінностей готовності до материнства. *Молодий вчений*. 2022. № 4 (104). С. 55–60.
6. Кулик А.В. Вивчення материнства в історичному аспекті. *Філософія в сучасному світі* : мат. І Міжнар. наук-практ. конференції, 20–21 листопада 2020 р. Харків, 2020. 282 с.
7. Куц С.В. Формування особистісної готовності жінок до материнства / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2017. 114 с.
8. Томаржевська І.В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства молодих жінок. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2020. С. 141–145.
9. Туриніна О.Л., Круз Б.М. Особливості формування психологічної готовності жінок до материнства. *Modern science: innovations and prospects : the 1st International scientific and practical conference*. Stockholm, Sweden, 2021. С. 330–336.
10. Шмілик Н. Психологічний аналіз змісту, структури та критеріїв суб'єктивної готовності до материнства. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2017. С. 253–259.
11. Чепелева Н.І. Чинники формування уявлень жінок про материнство та трансформація образу матері в період народження дитини. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 278–284.